

DRÁVASZÖGI REQUIEM

KONTRAFERENC

Helyzetünk olyan, mint egy zsúpfedeles falué, ahol imitt-amott tűz támad, s oltják, oltják. . . míg aztán egyszerűen úgy fellángol, hogy vagy elég az ember maga is vagy el kell menekülnie. . . szalmaviszonyok közt élünk minden tekintetben. . . a jelenlegi vezetők sokkal inkább az ördöggel állnak szövetségben, mint Istennel. . . Úgy állnak a dolgok, hogy az embernek vagy önmagáról, vagy másokról kell lemondania. Ha elkezdődik nálunk a bomlás, nincs többé, ami feltartóztassa! Túlontúl összekeveredve! De ez a kevertség adja egyben a menekvés esélyeit! Szemközt a halállal. Eszékről azt írják, hogy fegyverszünet.

(Részletek Széchenyi István Naplójából)

Ha mélyen megrendül az ember, és nem tudják lekötni figyelmét a hétköznapiak máskor lebilincselő apróságai, avagy a saját mikrokozmosza, akkor valami egyetemesebb felé fordul magyarázatért: „Az ember kezdettől keresi az örök élet titkát, isteni szózatot vár, megvilágosodásban reménykedik, de a világtörténelem testvérgyilkossággal kezdődik: Káin lebunkózza Ábelt. A folytatás sem vigasztaló, mert az In-der-Welt-sein mindmáig veszélyes vállalkozás, ezt hitéért üldözik, azt anyanyelvéért, amazt bőrének színéért. A történelem országútját bitófák szegélyezik, áldozatok sírja domborul mindenfelé, ha ugyan jutott nekik sírhalom” – írja Csányi László, majd később hozzát teszi, hogy a halállal kapcsolatban „a többi titok és remény. Tudásunk szerény, érveink illékonyak, álombeliek”.

Az idézett érvek most véletlenül vagy törvényszerűen mind együtt vannak. Goethe szerint a természet köteles egy másik létformáról gondoskodni. Személyes történelemmé vált az utca a falu központjában a református templommal, melynek hallgattak a harangjai. Azelőtt pedig egyformán elkísérték a dögészt vagy a gölöncsért, szegényt és gazdagot. De a harangok mindig a háború ellen szóltak, még ágyúba öntve is. Hallgatásuk árva lett Sztárai Mihály szavánál, aki ezen a dörömbön fogalmazta meg az első magyar drámát. Kicsi ébenfa hegedűjéről innen kanyarodott a dallam az *Al* felé, ahol akkor is a szegények laktak sok gyerekekkel a gádorokban. Nem véletlenül kell ismételnem, mit takarnak a fenyők az egykori Pannon-kikötő hordalékdombján, merre vitt az ókori hadiút, hol fordított ki az eke avar kori csatokat. A római erődítmény alapjain nyugvó templom egy évszázad alatt mit sem változott, előtte áll még a magyar harcost kardjával ábrázoló Zsolnay-szobor az Ősök jussán felirattal. . .

Fel kell sorolnom újra, ha néha hazajutok, mert féltennem kell mindazt, amire egyre kevesebben akarnak emlékezni. Az aknazajban a történelemkép látszik újfent meghasonlani és beláthatatlan módon reinkarnálódni. Alig ezerre zsugorodott a helybeliek lélekszáma a tavaszi népszámlálás adatai szerint. Nagyjából ennek a fele tartózkodott akkor otthon, a többiek külföldre menekültek. A szomszédolást és a zsvajgó mindennapokat csöndes tartózkodás, korai sötétedés és kijárási tilalom váltotta fel. Koporsót kísért Laskó megfogyatkozott népe szárnysegetten, mint a varjak telet követő serege. Az utóbbi időszak első legálisan engedélyezett temetése volt ez, bokáig a sárban araszolva, kicsit mindenki önmagáért lépett, mint egy autentikus béketüntetésen. Nem kedvezett a helyzet semmiféle gyülekezésnek az Alfalukban. A koporsóban a helyi általános iskola történelemtanára feküdt, hivatása azonban jóval több volt ennél: ahogy a kisebbségi sors diktálta, a falu mindeneként szociális intézmények létrejötte körül bábáskodott, helyi szervezeteket vezetett és képviselt magasabb fórumokon, hogy ide is jusson egy orvos, diákbuszjárat, telefon. Akik elkísérték, mindezt tudták róla. Legtöbbjüket tanította, sokaknak az unokáját is. El mertek jönni ennyien a frontra szólító behívók és kényszermunkák ellenére, a számbavétel fenyegetettsége mellett is. Minden korosztályból maradtak tehát otthon, nem csupán a legidősebbek, házat őrizni a betelepülők ellen. Egyesek számára létkérdés volt a költözködés, míg mások a maradással válaszoltak ugyanarra a kihívásra. Az utóbbi száz év alatt éppen harmadszor feleződik a magyarság lélekszáma a Drávaszögben.

Az utóbbi nyilván a legutolsó lesz, mert a folyamat megállíthatatlannak látszik. Az aggodalom, a körülmények is ismétlődnek, Jókai Mór írta 1852-ben: „Vándoroljatok ki! Adjátok el földeiteket, aki legjobb árt ad értük, hadd jöjjön helyetekbe idegen nép, s ne maradjon itt más magyarnak, mint a bolondok, akik szerelmesek a földbe, s a szegények, akik kénytelenek azt szeretni. Beszélgessetek egymásnak, hogy itt az idő, melyben a nemzet megoszlattasék, hogy szétmenjen keletnek, nyugotnak, hogy ne éljen ott, ahol ősei meghaltak s ne haljon meg ott, ahol született.” Neki megadatott, hogy azok közé kerüljön, akik a végsőkig maradni mertek, utánuk ment a gesztenyefák alá, harci zajban, ahová a tankok kergették. Egy történelemtanár sem tudná hamarjában hiteles magyarázatát adni Káin és Ábel legújabb hadakozásának, akik testvériségüket és egységüket fitogtatták az elmúlt mintegy fél évszázad során, egyformán alázatot és lojalitást várva el a csendesen beolvadó kisebbségektől.

„Ez a nép nem »hősi«, hála Istennek, akármit szavalnak is a rossz költők és sunyi pedagógusok. Babitsnak van igaza: ez a nép édesen lomha. Tudja, hogy túlélni felsőbb parancs, mint hősködni” – írta Márai Sándor 1943-as Naplójában, ugyancsak háborúval körülbástyázottan. A laskóiak megőrizték református makacsságukat és bölcsességüket. Annak a veszélye sem rettentette el őket, hogy házaikra lövedékek hullnak a Dráván túlról vagy földönfutókká lesznek. Ahogy a kitartás saját hite mellett minősíti az embert, ugyanúgy a ragaszkodás is az elidegeníthetetlen tájhoz, a folyamatos áramszünet, a vízhiány és az éhezés ellenére is. Ragasztószalaggal húzzák át az ajtó- és ablaküvegeket, mert a robbanások ereje ökolcsapásokat mér rájuk. Nem kellett nekik sem Káin, sem Ábel fegyvere, s talán ez a csendes gesztus hozza feléjük a túlélés bárkáját. Mert hiába aknásították el a közeli Kopácsi-rétet, a bárkák újra halakat és békét hoznak, s nem robbannak fel többé a mezőn a tehenek, s nem rohad el a szőlő leszüreteletlenül a sepei dombokon, s nem lesznek ketté a háború tépte családok.

„Ments meg engem, Uram, az örök haláltól” – énekelték az asszonyok magukba fordulva. A gyászoló gyülekezet tisztelettudó távolságban szóródott szét a temetőben, csendben megvárták, hogy az utolsó koszorú is a helyére kerüljön. Régen láttam ennyit a laskói temetőben egyetlen síron. Hozzágondolom közben, hogy sokaknak itt még a kenyérrelvalóra sem futja. Ismerőseim szemlátomást fogytak, mióta utójára láttam őket. Katonai járőrök is tiszteletüket tették, fegyverüket illemdően a terepjáróban hagyva. Nem láttam gyűlölködni senkit magam

körül, mert mindenki veszített. Az utolsó idej napsugár odaküldte maradék aranyát a betűkre: élt 58 évet. Nincs annál rettenetesebb hang, amikor az első rögök a koporsóra hullnak. Nem volt annál szörnyűbb, hogy közben zuhogtak az aknák mintegy tíz kilométerre. Tompa puffanással esett le egy-egy lapátnyi lösz, brummogva visszhangoztak a tanok. Eszéket lőtték.

Úgy mondtam akkor is, mintha értené: kísért bennünket egy sátáni szám Thriumteon háromszögén: harmincháromban születettél, ahány éves vagyok én, ennyi kilométerre van a magyar határ, s valahol az emberélet útjának felén átbukva, letette keresztjét a Megváltó, hogy kisedként megváltsa újra a világot: *advantus domini: hagyj, Uram, nekünk csendes imádságot; add, hogy túléljük ezt az újkori népvándorlást; eddig is messze éltünk az ünnepektől; bocsásd meg, Uram, hogy csendben megyünk el, s a hallgatásunk mégsem bűnrészesség; ha elszólítod mellőlünk a temetőt, már nem vádolhatsz bennünket semmivel; ha elmegyünk, és üresen kong a csend kútjainkban, már hiába bánjuk meg ezerszer, ha ellened vétkeztünk, sohasem tudjuk meg, hol hibáztuk el, mert annál veszélyesebb a bűnlajstrom, minél alaptalanabb; de adj lehetőségeket is, Uram, hogy összetereledjenek azok, akik mostanra nagyon szétszóródtak.*

A keresztben a betűket néztem közben, százszor megint újra: a saját nevem. Mert ugyanúgy hívták, mint engem. Apámat elnyelte a dráva-szögi lösz.

1991 decemberében